

Інвентаризація майна на окупованих територіях — крок до їх звільнення

На окупованих внаслідок військової агресії РФ та підтримуваних нею незаконними збройними формуваннями територіях, а також на територіях, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (по суті ці території також є окупованими, а невизнання щодо них відповідного статусу має політичний та геополітичний аспект) залишилася велика кількість державного майна астрономічної вартості. Інвентаризація такого майна — шлях до унеможливлення зміни його правового режиму (форми власності), мінімізація ризиків втрати та можливості відслідковувати його стан і, за нагоди, пред'явити країні-агресору низку позовів про компенсацію вартості такого майна (у разі знищення), або вартості його відновлення.

Олександр ІЛЛАРІОНОВ, старший науковий співробітник відділу проблем господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави Інституту економіко-правових досліджень НАН України

Для чого це потрібно?

Також інвентаризацію державного майна можна розглядати як потужний сигнал: держава України не втратила перспектив деокупації цих територій та відновлення фактичного контролю щодо майна, яке залишилося на них. Це також необхідний крок щодо виконання державницького рішення щодо блокади торгівлі з окупованими територіями у зв'язку із фактичним захопленням підтримуваними країною-агресором збройними формуваннями підприємств всіх форм власності (див. Указ Президента України від 15 березня 2017 року № 62/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 березня 2017 року «Про невідкладні додаткові заходи із протидії гібридним загрозам національній безпеці України»).

Законопроект № 7053

31 серпня 2017 року Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України було подано проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо інвентаризації та обліку державного майна, яке розташоване на тимчасово окупованій території, на території, органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та на лінії зіткнення (реєстр. № 7053), яким пропонується врегулювати проблемні питання інвентаризації та обліку майна на тимчасово окупованій території України та на території проведення антитерористичної операції. Розробником проекту виступило Мінекономіки України.

Уже в назві бачимо вірне формулювання мети та дії в

просторі проекту нормативного акту: окрім територій, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, в правовий обіг вводиться поняття «лінія зіткнення», що є прогресивним з огляду на фактичний стан справ. Дійсно, існування «лінії зіткнення» — території, на якій фактично відбуваються бойові дії та яка, як правило, знаходиться проміж позицій конфліктуючих сторін, має обмежені можливості щодо доступу до неї та об'єктів, розташованих на такій території, яка, до того, ще й динамічно змінюється, незважаючи на прив'язку до додатків (демаркаційних ліній на картах) до Мінських угод. Однак на рівні законів України такого поняття не існує, тож це є слабкою стороною законопроекту № 7053. Оперування ненормативними термінами у назві законопроекту є небажаним. Звідси виникатимуть труднощі у правозастосуванні у зв'язку з неможливістю чіткого визначення території, яка є (або була) лінією зіткнення в певний визначений час (проміжок часу). Тож існує потреба в доопрацюванні даного проекту шляхом вміщення в нього визначення поняття «лінія зіткнення». Оскільки способом досягнення мети вказаного проекту є внесення змін до законів України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», то логічним видається внесення цього поняття в текст останнього закону, адже на кордоні з окупованою територією АР Крим, на щастя, немає лінії зіткнення у військово-правовому розумінні.

Необхідність законодавчого визначення поняття «Лінія зіткнення»

Наприклад, відповідно до тексту пояснювальної записки до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки дітей, які постійно проживають в зоні проведення антитерористичної операції у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення» (реєстр. № 5089, прийнятий як Закон України 7 лютого 2017 року № 1838-VIII) лінія зіткнення — це умовне розмежування територій, які знаходяться в зоні проведення антитерористичної операції, між територіями, що контролюються владою України, та територіями, які тимчасово нам непідконтрольні. Такі території визначаються розпорядженням Кабінету Міністрів Украї-

хідність саме законодавчого визначення цього поняття не викликає сумнівів. Указ Президента України від 15 березня 2017 року № 62/2017 також згадує про лінію зіткнення та переміщення через неї вантажів, але, на жаль, відповідного визначення не містить.

Щодо правового забезпечення інвентаризації майна

Проектом пропонується внести зміну до статті 11 «Гарантування права власності та правовий режим майна на тимчасово окупованій території» Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»: додано пункт 7, який складається з трьох абзаців. За проектом норми, суб'єкти управління об'єктами державної

тимчасово окупованій території, проводять інвентаризацію в разі можливості безпечного та безперешкодного доступу уповноважених осіб до активів, зокрема до відокремленого майна, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені активи, зобов'язання та власний капітал таких підприємств (їх філій, представництв та інших відокремлених підрозділів). Про який «безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, зокрема до відокремленого майна, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку» може йтися на окупованій території при невпинному прискіпливому контролі цього питання з боку спеціальних служб безпеки держави-агресора? Якщо навіть, подумати варіант направлення уповноважених осіб таких суб'єктів господарювання до території АР Крим з означеною вище метою, то страшно припустити, в чому у разі викриття вони будуть звинувачені. Надавати агресору та засобам пропаганди РФ — засобам масової інформації такий привід для звинувачення України в шпигунсько-диверсійній діяльності на території АР Крим не є логічним з огляду на те, що за фактичної відсутності приводів пропагандистам доводиться за участю ФСБ створювати такі ситуації штучно. Чого лише варті випадки з «диверсійними групами» з булавою й іграшковою зброєю та невдахою-одноосібником, який намагався спилити напівпопалений дерев'яний стовп під м. Судак.

Аналогічного змісту норма пропонується до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» як стаття 9-3 з тією різницею, що поняття «окупованої території» замінено на «територію, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та на лінії зіткнення».

Необхідність закону про окуповані території

Отже, логічним кроком щодо розвитку правового забезпечення інвентаризації та збереження майнових прав суб'єктів господарювання та державних органів, органів місцевого самоврядування слід вважати ототожнення «тимчасово окупованої території» (це лише територія АР Крим) та території, де «органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження» (правове положення окупованих РФ територій Донецької та

ни від 7 листопада 2014 року № 1085 «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення», але згадане розпорядження не містить відповідного загального визначення. Однак, поняття «лінія зіткнення» зустрічаємо в інших підзаконних нормативних актах. Відповідно до наказу першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12 червня 2015 року № 415, лінія зіткнення — умовне розмежування території Донецької та Луганської областей між територією, де розміщені населені пункти, в яких органи державної влади України не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження та підконтрольними територіями. Необ-

власності ведуть облік майна державних підприємств, установ, організацій (далі — підприємства) або їх філій, представництв та інших відокремлених підрозділів, а також державного майна, що не увійшло до статутного капіталу господарських товариств, та відокремленого майна, що розташоване на тимчасово окупованій території, згідно з останніми відомостями про майно, які подавалися підприємствами (їх філіями, представництвами та іншими відокремленими підрозділами) до уповноважених суб'єктів управління, в тому числі для формування Єдиного реєстру об'єктів державної власності. В принципі, логічний крок: облік майна, його вартості та стану, особливо коли йдеться про державне майно, є обов'язком кожного власника (розпорядника, користувача).

Надалі розробники проекту пропонують, що підприємства (їх філії, представництва та інші відокремлені підрозділи), що розташовані на

Чому посилюється тиск на суддів, і як захиститися в таких ситуаціях?

Гарантії незалежності і недоторканності суддів як представників судової влади та самостійності судів як судових органів визначено Конституцією України, міжнародними актами і законами України. У статті 126 Конституції України «Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України» передбачено, що вплив на суддю будь-яким способом забороняється і закріплено ряд гарантій їх незалежності.

Ольга ПРОСЯНЮК,
кандидат юридичних наук, адвокат,
керуючий партнер Адвокатського об'єднання «AVER LEX»

Причини незаконного тиску на суддів

Передбачені Конституцією України положення про незалежність судової гілки влади вказані також в окремих нормах Закону України «Про судову стрію і статус суддів», зокрема, в статті 6 — «здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу, а втручання в здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом».

Однак, останнім часом системний і відвертий характер набули випадки тиску на суддів при здійсненні ними правосуддя. Найбільшому впливу піддаються судді, які розглядають так звані резонансні справи, пов'язані зі значним суспільним інтересом і широким висвітленням процесу в засобах масової інформації. До таких справ відносяться, зокрема, ті, стороною або фігурантом в яких є певні чиновники, або предмет спору в яких значні фінансові ресурси. Все більше піддаються тиску судді, на розгляд яких припадають справи про військові злочини, пов'язані з військовими діями на сході України.

У даний час спостерігається невтішна тенденція до збільшення випадків втручання в здійснення правосуддя в Україні. Відповідно до реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність суддів по здійсненню правосуддя, який ведеться Вищою радою правосуддя (ВРП), в 2016 році в період із жовтня по грудень було зареєстровано 23 звернення суддів щодо втручання в їхню діяльність. Надалі, за період із січня по березень 2017 року, вказана цифра зросла в чотири рази й склала вже 100 звернень.

Станом на 18 серпня поточного року зазначеному реєстру налічується близько 200 повідомлень про неправомірне впливи на суддів і втручання в їх діяльність. Проаналізувавши зазначені звернення можна зробити висновок, що близько 75% з них припадає на загальні суди першої інстанції, 24% на суди апеляційної інстанції і лише 1% на Вищі спеціалізовані суди України. Крім цього, лівова частка повідомлень суддів про втручання (127) стосується дій громадян і громадських об'єднань у судах, 48 — це повідомлення про тиск на суддів з боку органів державної влади, 12 — з боку народних депутатів і політичних партій.

Методи тиску і способи захисту

За словами голови Вищої ради правосуддя Ігоря Бенедисюка, основними причинами звернень суддів до ВСП з повідомленнями про втручання в їх діяльність є:

- 1) здійснення фізичного тиску на суддю і його родичів, пошкодження їх майна;
- 2) психологічний тиск на суддю шляхом направлення звернень, скарг, публікацій, поширення недостовірної інформації, образи і загрози в залі суду;
- 3) блокування роботи суду шляхом проведення несанкціонованих протестів, перешкоджання доступу до робочого місця судді, мінування будівлі суду, пошкодження майна суду тощо.
- 4) внесення відомостей до ЄРДР про кримінальне провадження щодо судді, проведення слідчих дій, притягнення до адміністративної відповідальності та ін.

Одним із найпоширеніших методів тиску на суддів як із боку правоохоронних органів, так і інших зацікавлених осіб

є ініціювання кримінального переслідування суддів. Для цього окремі учасники судового процесу, не погоджуючись із прийнятим суддею рішенням, звертаються в правоохоронні органи із заявою про скоєння ним кримінального злочину, передбаченого статтею 375 Кримінального кодексу (КК) України, а саме винесення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.

Відповідно до статті 214 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинений кримінальний правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального злочину, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і почати розслідування. З цього ж моменту фактично починається досудове розслідування в кримінальному провадженні.

Таким чином, наявність у чинному КПК України процедури ухвалення та реєстрації всіх без винятку заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення надає можливість безпідставного внесення в ЄРДР відомостей про кримінальному провадженні щодо судді. За таких умов, навіть без повідомлення судді про підозру, орган досудового розслідування має право проводити ряд слідчих і процесуальних дій у даному кримінальному провадженні. Виклик на допит судді в якості свідка, отримання тимчасового до-

ступу до матеріалів судових справ, що перебувають у провадженні такого судді та навіть проведення обшуку в його кабінеті стало звичайною практикою в діяльності правоохоронних органів і, безсумнівно, спрямоване на здійснення впливу на суддю з метою прийняття необхідного їм рішення.

Такі неправомірні дії правоохоронних органів є прямим порушенням норм Конституції України, суперечать Основним принципам незалежності судових органів, закріплених резолюціями 40/32, 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 року і 13 грудня 1985 року й повинні розцінюватися як тиск на суд і втручання в здійснення правосуддя.

З огляду на наведені вище положення про заборону втручання в здійснення правосуддя суддею, зазначені протиправні дії органів досудового розслідування фактично підпадають під ознаки кримінального злочину, передбаченого статтею 376 КК України «втручання в діяльність судових органів», а в разі повідомлення судді про підозру, також статтею 372 КК України «притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності».

Тому в разі виявлення фактів втручання в діяльність судді, пов'язану зі здійсненням правосуддя, необхідно невідкладно звертатися із заявою про скоєння кримінального злочину, передбаченого відповідною статтею КК України (стаття 372 — «Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності», стаття 376 — «втручання в діяльність судових органів», стаття 377 — «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного», стаття 378 — «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного», стаття 379 — «Посагання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя»).

Звернення до Вищої ради правосуддя

Крім цього, відповідно до статті 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», зазначений орган зобов'язаний вживати заходів щодо забезпечення незалежності суддів і авторитету правосуддя, зокрема шляхом:

— ведення та оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, проведення перевірки таких повідомлень, оприлюднення результатів і прийняття відповідних рішень;

— внесення до відповідних органів або посадових осіб подань про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими скоєно дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або, що підриває авторитет правосуддя;

— звернення до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, уповноважених приймати правові акти, з пропозиціями щодо забезпечення незалежності суддів й авторитету правосуддя;

— звернення до прокуратури та органи правопорядку про надання інформації щодо розкриття та розслідування злочинів, скоєних стосовно суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, скоєних суддями, працівниками апарату суду.

Таким чином, ще одним із засобів захисту суддями своїх професійних прав від протиправного втручання сторонніх осіб є можливість звернення до ВРП з відповідним повідомленням про втручання в його діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя.